

Yksityiset terveystakuutukset Suomessa: Kuluttajien preferenssit ja käyttäytyminen

Valtonen H, Kempers J, Karttunen A. Supplementary health insurance in Finland Consumer preferences and behavior. Helsinki: Kela, Working papers 65, 2014.
<http://hdl.handle.net/10138/135958>

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää 1) aikuisten ja lasten terveystakuutusten määriä ja niiden käytön trendejä, 2) kansalaisten preferenssejä ja motiiveja vakuutusten hankinnassa ja 3) vakuutusten seurauksia terveystalvelujen käyttöön.

Tutkimusaineisto koottiin yhdistetyllä verkko- ja paperilomakekyselyllä (N = 1,620, vastausprosentti 41 %) lokakuun 2013 ja tammikuun 2014 välisenä aikana.

Tutkimus kattaa sekä aikuisten että heidän lastensa terveyteen liittyvät vakuutukset. Aineisto sisältää tietoja vastaajien sosio-ekonomisesta asemasta, terveystakuutuksista, vakuutuksen valinnan (tai valitsematta jättämisen) motiiveista, vakuutuksen käytöstä ja vaikutuksesta terveystalvelujen käyttöön.

Suomalaisista aikuisista 22.7 %:lla ja lapsiperheistä 52 %:lla on yksityinen terveystakuutus. Tärkeimmät syyt vakuutuksen hankintaan ovat nopea hoitoon pääsy, laajempi palveluvalikoima ja koettu yksityisten palvelujen parempi laatu. Muuttujien ristiintaulukoinnissa aikuisten vakuutuksen valintaa selittävät työmarkkina-asema, koulutustaso ja kotitalouden tulot. Aikuisilla vakuutuksen omaajilla on parempi terveydentila kuin ilman vakuutusta olevilla. Aikuisten ja lasten vakuutukset keskittyvät samoihin kotitalouksiin.

Yksityinen vakuutus lisää yksityisen palveluntuottajan valinnan todennäköisyyttä sekä aikuisilla että lapsilla. Vastaajan kotikunnalla ei ollut yhteyttä vakuutuksen valintaan. Kun aluejakona käytettiin sairaanhoitopiiriä, lasten vakuutuksen valinta vaihteli alueittain, mutta tämä ero ei selittänyt alueen terveystkeskusten jonotilanteella.

Vakuutuksen valinta ja terveystpalvelujen käyttöä ovat simultaanisessa suhteessa. Molemmat valinnat riippuvat yksilön sosio-ekonomisesta asemasta terveydentilan lisäksi. Tilastollisten mallien tulosten mukaan aikuisilla vakuutuksen hankintaa selittävät ensisijaisesti työmarkkina-asema ja ikä. Lasten vakuutusten valintaa selittää ensisijaisesti vanhemman koulutus. Aikuisten ja lasten vakuuttamista selittävät täten hieman erilaiset seikat. Vakuutus selittää terveystpalvelujen tuottajat valintaa ja palvelujen käytettyä määrää. Vakuutus näyttää johtavan yksityisten palvelujen käyttöön ja lisääntyneeseen palvelukäyttöön erityisesti lapsilla.

Terveystvakuutuksilla on vaikutus terveystpalvelusten käyttöön. Aikuisilla muiden tekijöiden vaikutuksen huomioimisen jälkeen vähentää todennäköisyyttä käyttää

julkista palveluntuottajaa ja lisää yksityisen palveluntuottajan valinnan todennäköisyyttä. Lapsilla taas vakuutus lisää selkeästi yksityisen tuottajan valinnan todennäköisyyttä. Vakuutus vähentää aikuisilla julkisten palvelujen käytettyä määrää ja lisää yksityisen palvelujen käytettyä määrää. Lapsilla julkisten palvelujen käyttö ei vähene, mutta yksityisten palvelujen käyttö lisääntyy.

Myös vakuutuksen hankinnan tavalla on yhteys palvelujen käyttöön. Työssäkäyvien aikuisten itse hankkima vakuutus (endogeeninen) tuottaa (ex post moral hazard) lisäyksen yksityisten palvelujen käytetyssä määrässä, mutta työnantajan hankkima (eksogeeninen) vakuutus ei ole yhteydessä julkisten, yksityisten tai työterveyshuollon palvelujen käytettyyn määrään.

Tutkimuksen tulokset voidaan tulkita niin, että osa väestöstä ei enää luota julkiseen palvelujärjestelmään, koska tärkein vakuutuksen hankinnan perustelu on nopeampi hoitoon pääsy. Vakuutetut valikoituvat sosio-ekonomisen luokittelun parempiosaisesta päästä ja myös heidän terveydentilansa on keskimäärin parempi kuin ei-vakuutettujen. Lasten vakuutusten määrä on jo niin suuri, että niillä rahoitettu yksityispalveluiden käyttö ei enää 'täydennä' julkista järjestelmää, vaan on jo kehittynyt rinnakkaiseksi järjestelmäksi.

Vakuutus on yhteydessä ja vaikuttaa palvelujen käyttöön niin, että vakuutetut käyttävät yksityisiä palveluja enemmän kuin ei-vakuutetut. Tätä ei aivan suoraan voida tulkita ns. moraalisen vaaran toteutumiseksi, koska lisääntynyt käyttö voi olla moraalisen vaaran toteutumista (vakuutus lisää käyttöä) tai julkisten palveluiden kysynnän siirtymistä yksityiselle sektorille (julkisen sektorin jonojen takia kysyntä siirtyy yksityiselle sektorille, mutta ei välttämättä kokonaisuutena lisääntynyt).